

2011. június 7. kedd
Márk evangéliuma 12,28-34

Dr. Ferencz Árpád

A nagy parancsolat

^{12,28}Ekkor odament az írástudók közül egy, aki hallotta őket vitázni, és mivel tudta, hogy Jézus jól megfelelt nekik, megkérdezte tőle: "Melyik a legfőbb az összes parancsolat közül?" ^{12,29}Jézus így válaszolt: "A legfőbb ez: Halljad, Izráel, az Úr, a mi Istenünk, egy Úr, ^{12,30}és szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből, teljes elmédből és teljes erődből. ^{12,31}A második ez: Szeresd felebarátodat, mint magadat. Nincsen más, ezeknél nagyobb parancsolat." ^{12,32}Az írástudó ezt mondta neki: "Jól van, Mester, helyesen mondtad, hogy egy Isten van, és rajta kívül nincsen más; ^{12,33}és ha szeretjük őt teljes szívünkkel, teljes elménkkel és teljes erőnkkel, és ha szeretjük felebarátunkat, mint magunkat, sokkal több az minden égő- és véresáldozatnál." ^{12,34}Jézus pedig, amikor látta, hogy értelmesen felelt, ezt mondta neki: "Nem vagy messze az Isten országától." És többé senki sem merete őt megkérdezni.

Amit a textusról tudni kell:

- exegetikai megjegyzések
- teológiai összefüggések feltárása

1. Általános megjegyzések

Úgy vélem, nem szükséges e helyen a Márk evangéliumának sajátosságait külön bemutatni, de feltétlenül ki kell térnünk arra a tényre, hogy ez az evangélium őrizte meg a legtöbb és minden valószínűség szerint legrégebbi hagyományanyagot. Márk a maga evangéliumával a határon áll, ugyanis előtte van az új evangélium megírásának kihívása, amely a műfaj

megteremtésén kívül egy hatalmas teológiai kihívás is, s mögötte ott van a szájhagyományok által meghatározott időszak, amikor a tanítványok egymásnak adták át a Jézussal kapcsolatos történeteket. Ezek a történetek az orális tradíció sajátossága miatt módosultak és folyamatosan változtak is. Természetesen nem lehet azt mondani, hogy Márk evangéliumának megjelenése véget vetne a szájhagyomány útján való terjedésnek, hisz az egészen az apostoli atyák koráig folyamatosan él az írásbeliség mellett.¹ Mindezek ellenére hatalmas kihívás volt az evangélista számára az írásba foglalt Jézus-történet, s műfajt teremtő igyekezete megalapozza az evangélium műfaját. Márk törekvése az volt, hogy Jézus életéről a szájhagyományban terjedő történeteket és történet-részecskéket egy egységes, kronologikus egészé fűzze egybe.²

Ebben az összefüggésben értelmezve perikópánkat néhány olyan sajátosságra figyelhetünk fel, amelyek a fentebb vázolt „szerkesztői programba” kiválóan beleillenek. Ezek szerint a perikópában feljegyzett történet minden valószínűség szerint nem Márk saját anyaga, hanem egy korábbi hagyományból átvett történet, amelyet azonban Márk összeköt az előtte és utána levő résszel a 28a és a 34a versrészletek segítségével.³ Gnlika kiemeli, hogy eredetileg valószínűleg a 28–30 versek képezhették a perikópát, amely formailag egy tanító beszéd és sajátosságait figyelembe véve a hellenista zsidóság körében keletkezhetett.⁴ Az evangéliumban való felhasználás ezek szerint azt a célt követi, hogy a Názáreti Jézus üzenetének egész emberiségre való kiterjesztését hangsúlyozza. Éppen e miatt találhatunk a perikópát követően messiási és eszkatologikus jövendöléseket, és ezután következik a szenvedéstörténet leírása is. A történet régi hagyományára enged következtetni az is, hogy mind Máté, mind Lukács átveszi, ha némileg változtatott formában is.⁵

¹ J. Gnlika: *Das Evangelium nach Markus*. In: Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament. Neukirchen, 1978, bevezető fejezet.

² i.m. 17kk.

³ i.m. 163.

⁴ i.m. 164.

⁵ Mt 22,34–40 és Lk. 10,25–28.

2. Értelmezés

Igen érdekes, hogy a perikópa viszonylag egységesen hagyományozódott át a különböző tradíciókban, és a kézikönyvek szerint nem jelent igazi nyelvi problémát. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy egy érdektelen szöveggel lenne dolgunk, hanem sokkal inkább egy olyan bibliai rész áll előttünk, amely komoly értelmezési nehézségek elé állítja az Igére figyelő teológust. A következőkben a perikópa egyes verseinek értelmezési lehetőségeit igyekszem bemutatni, nyilvánvalóan az igehirdetésre koncentrálva.

28. vers

Érdekes maga a kérdés is. A korabeli zsidóság ugyanis különbséget tett a kis és nagy parancsolatok között, s minden valószínűség szerint ilyen választ várnak Jézustól is.⁶ Strack-Billerbeck klasszikus kommentárja szerint a kérdés nagyon hasonlít arra a kérdésre, amelyet egy áttérni szándékozó pogány tett fel előbb Hillél, majd Sámáj rabbiknak. Sámáj elutasította a kérdést, míg a nyilvánvalóan a diaszpóra helyzetéhez szokott Hillél megválaszolta azt.⁷ Úgy is fogalmazhatnánk tehát, hogy az írástudó kérdése a diaszpóra zsidóság sajátos helyzetében született kérdés, mely azt keresi, hogy mi is tekinthető Isten akarata kvintesszenciájának. A nyelvtani forma is sokat elárul a történet korát illetően, hiszen különösen a 28. versben fellelhető sajátosság, a partícípiumok halmozott használata egy igen régi alaptörténetre enged következtetni.⁸

29–31. vers

Jézus válaszában az ősi izraeli hitvallást, a „Sömát” idézi, amely Isten egyedülálló voltát hivatott hangsúlyozni. Az 5Móz 6,5 idézése és annak sajátos nyelvi formája határozottan a hellenista zsidó környezetre utal. A masszoréta szöveg az 5Móz idézett verse esetében a szív-lélek-elme hármasságát hangsúlyozza. Ezzel szemben a LXX szövegében⁹ a καρδία - ψυχή - δύναμις hármásával találkozunk. Igen érdekes az, hogy Márk a δύναμις helyett két fogalmat is használ. Egyik fogalom a διάνοια, amely jelentése szerint elsődlegesen az értelmet emeli ki. A klasszikus görögben és abban az értelemben, amint Philón is használta, a bennünk rejlő és lakozó istenit jelentette. A másik fogalom, amely a δύναμις-t helyettesíti az ἰσχύς, amely a teljes lélek erejét jelentette. Ezeket a sajátosságokat szem előtt tartva két érdekességre is felfigyelhetünk. Először is a márki anyag kiemeli az egy Isten tiszteletének totalitáris voltát, amely nem tűr meg semmilyen ellentmondást, vagy fenntartásokat.

32–34. vers

Érdekes az is, hogy Jézus válasza az írástudó értelmezésében a „Sömá” összefüggésében a nép és a népek kontextusába kerül. Az Isten iránti szeretet a teljességből jön, és a teljesség csak annak a szeretete, aki „egy Isten”. Az ÓT ebbe a szeretetbe már belefoglalja az Izraelben lakozó idegeneket is, s ilyenformán világos, hogy ebben az összefüggésben nem téma a felebarát kiléte. Az írástudó válaszában sajátossága, hogy értelmezi Jézus mondását, és élesen szembeáll a rabbinikus hagyományokkal. A rabbinikus hagyomány szerint a szeretet elsődlegesen jótékony, jóllehet a törvény és az áldozat mellett azon három dolog egyike, amiken a világ alapul.¹⁰ Ebben az időszakban nem csupán a qumráni közösségben, de a hellenista zsidóság körében is él az a fajta kultusz-kritika, amely magát az ÓT hagyományait örökösének tekinti. Márk külön is kiemeli, hogy ezt a kritikát egy írástudó fogalmazza meg a templomtéren, ezzel a nemes ószövetségi hagyományokra is építve.¹¹ Jézus megdicséri az írástudó értelmességét (νοῦνεχῶς), s ezzel egy autoritér tanítóként jelenik meg.

A történet lezárása, amely egyben átvezet a Jézus autoritását kiemelő „Krisztus Dávidnak Fia és Ura” fejezetrészhez, legalábbis meglepő. A nem messze vagy Isten országától az ország eszkatológikus nagyságára utal, amely még nem jött ugyan el, de már itt van közöttünk. Jézusnak hatalma van dönteni, s ezek szerint az Isten országába való bemenetel nem a Törvény megolyan pontos betartásán áll vagy bukik, hanem egyedül Jézus az, akinek hatalma van ítélni és a mennyek országának ajtaját megnyitni, vagy bezárni. A perikópa legmeglepőbb része az utolsó mondat második fele, amely egyben átvezet a következő egységbe is.

⁶ W. L. Lane: *The Gospel according to Mark*. In: *The New International Commentary of the New Testament*. Michigan, 1975.

⁷ Strack-Billerbeck: *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*. München, 1922, I. kötet, 357.

⁸ E. Lohmeyer: *Das Evangelium des Markus*. In: *Meyers Kritisch-Exegetischer Kommentar zum Neuen Testament*. Göttingen, 1957. 258.

⁹ καὶ ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς δυνάμεώς σου.

¹⁰ Strack-Billerbeck: i.m. 500

¹¹ 1Sám 15,22; Zsolt 51,20k; különösen is fontos a Hós 6,6 és az Ézs 1,11.

καὶ οὐδεὶς οὐκέτι ἐτόλμα αὐτὸν ἐπερωτῆσαι - olvashatjuk a 34b versben. Az értelmezési nehézséget E. Schweizer abban látja feloldhatónak, hogy Isten országának közelsége minden további vitát és kérdést feleslegessé tesz, hisz Jézus személyében az ítélet és az üdvösség kettőse lett nyilvánvalóvá.¹² Más értelmezés szerint ez azt jelenti, hogy Jézus messianisztikus feladata és küldetése egyetemes, és nem ő az oka annak, hogy a zsidók nem képesek elfogadni őt.¹³

A perikópa rendszeres teológia megértésének szintjén igen sok olyan kérdés felmerülhet, amelyeket kívánatos lenne tisztázni, mindazonáltal a prédikációra tekintve igyekszem néhány olyan kérdést kiragadni, amelyek számomra fontosnak tűnnek, és egy igehirdetésben érdemes ezeket kiemelni.

Perikópánk nagyon hangsúlyosan emeli ki azt, ami a keresztyén etikában az egyik sarkallatos kitétel, az Isten és a felebarát szeretetének egymáshoz való viszonyát. A klasszikus teológiai kérdés igazából már az egyház kezdeteitől jelen van, és állandó feszültségben tartja a teológia művelőit. Nem arról van szó, hogy az Isten szeretete kétséges lenne, amint arról sem lehet szó, hogy annak elsődleges voltát megkérdőjelezzük, de mindenképpen kiemelendő az, hogy a sorrend az Isten és a felebarát szeretete, és soha nem fordítva. A klasszikus reformátori felfogás szerint, amelyet számunkra a Heidelbergi Káté rögzít, a Törvény parancsolatai két táblára oszthatnak, amelyek egymás mellé rendelése nem véletlen, vagy esetleges. Isten és embertárs a sorrend, s ezt nem lehet semmilyen módon felülírni vagy átírni. Az igehirdetésre tekintve különösen is ki lehet emelni azt, amit a teológia nyelvén így fogalmazunk meg, hogy Isten minden jóknak egyedüli forrása, a „summum bonum”, és ebből következőleg Ő a szeretetnek az örök forrása is. Az Isten iránti szeretet teljes kell legyen, és ebben a teljességben gyökerezik minden más szeretet, amelyet az ember életében megtapasztal. A Kijelentésben adott Ige a Jézus által élénk élt szeretetben konkretizálódik, s nyer olyan erkölcsi értelemben kötelező jelleget, amely a keresztyén ethoszt meg kell, hogy határozza.

A második problémakör, amelyet perikópánk kapcsán érinteni kell, az Isten meghatározása és önkijelentése. A kérdés csak közvetve merül ugyan fel, amikor Jézus a választát a „Sömá” összefüggésében helyezi el, de mindenképpen jelen van a történetben, és ezért fontos erre kitérnünk. Isten lényegének kérdése már a kezdetektől foglalkoztatta a teológusokat és minden olyan hívő embert, aki valamilyen formában Istenről gondolkodott. A „Sömá” Isten egyedülálló voltát emeli ki, különösképpen is a kor más hitvallásaival összehasonlítva. A rendszeres teológia Isten megismerésének és lényegének kapcsán arra utal, amit a perikópa is határozottan felmutat, hogy Isten Jézus Krisztusban tökéletesen kijelentette magát a világban az emberek számára. A szeretet nagy parancsának Isten legbelső lényegére való alkalmazása lehetővé teszi, hogy megértsük Isten hozzánk forduló kegyelmének nagyságát. Különlegesen is érdekes ebben az összefüggésben, hogy a perikópa az eszkatológia távlatába emeli a kérdést akkor, amikor a Jézusban végbement ítélet és üdvösség kérdését is élénk tárja.

A Jézusban végbement ítélet kérdésében tanulságos Barth fejtegetéseire figyelni, amelyeket nagyon vázlatosan a következőképpen summázhatunk: Jézus Krisztus az igaz tanú, az igaz kezes, az igaz ember, aki egyben igaz bíró is.¹⁴ A *Kirchliche Dogmatik* Az Úr mint szolga, a szolga mint Úr ellentétpárokban beszél arról, amit Krisztus az emberekért, az elesett teremtésért tesz, t.i. megerősíti Isten kegyelmi szövetségét a világgal. Teljesen új és megdöbbentő az, ahogyan ebben a teológiai gondolkodásban Krisztus teljességgel az emberek helyére lép az ítéletben. Ugyanakkor azonban Jézusban jelenik meg az üdvösség is az emberek számára.

¹² E. Schweizer: *Das Evangelium nach Markus*. In: Das Neue Testament Deutsch. Göttingen, 1968, 145.

¹³ Gnilka, id.mű

¹⁴ Ld. Heidelbergi Káté: próféta, főpap, király megjelöléseket Krisztus tisztségeire nézve.

A modern világunknak van egy alapelve, amelyet sarkítottan így lehetne megfogalmazni: egyszerűsítsd le az életedet. Azt jelenti ez, hogy csak a fontos dolgokra koncentrálj, csak a lényeges dolgokat tartsd szem előtt. Kissé viccesen: azokkal a kérdésekkel kell foglalkozni, amelyek nem oldódnak meg maguktól az idő múlásával. Nem is olyan új dolog ez, hiszen minden korban törekedtek az emberek arra, hogy rangsorolják életük kérdéseit és problémáit. A kérdés az, hogy vajon mindez áll-e, s amennyiben igen, milyen mértékben a keresztyén ember életére is?

Jézus ebben a történetben úgy jelenik meg az írástudó előtt, mint egy jó tanácsadó. Jó tanácsadó, mert a Törvény 613 előírását, amennyit a korabeli zsidóság ismert, mindössze kettőre egyszerűsíti le. Ezt a két előírást látszólag nagyon könnyű betartani.

A történetben két dimenzió jelenik meg, az Isten és az embertársak szeretete. Leegyszerűsítés ez? Nem igazán, hanem sokkal inkább a lényegre koncentráció. Jézus nem tilt, hanem olyan tág korlátokat állít fel, amelyek között lehetséges élni. Valójában tehát az emberi életről van itt szó.

Sokan irtózáttal gondolnak a keresztyénségre, és ha az okát kérdezzük, borzalommal emlegetik a Tízparancsolat sok tiltását, mint amely megfojtja az életet. Jézus itt semmi ilyesmit nem mond, hanem egyszerűen fogalmaz: szeress... ezzel minden elmondott... és senki nem merte őt többé kérdezni.

1. A történetben szereplő két nagy dimenzió közül a felebarát szeretete tűnik a bonyolultabbnak. Szeresd felebarátodat!- a felszólítás annak kérdését is előhívja, hogy ki is a felebarát. Ne ezzel foglalkozzunk most, hanem a felszólítással magával. A nyugati világban a felebarát szeretete intézményesen szervezett, a diakóniai szolgálatot erre szakosodott intézmények végzik az egyházon belül is. Tájainkon ez a még működő kisebb közösségekben természetes, és nem igényel különösebb szervezést. A nehéz világban is akadnak segítően kinyújtott kezek, könyörülő szívek. Példa: a Kossuth Rádió Aranyemberek című műsora, ahol az emberiségről hallhatunk történeteket...

Egy biztos, a szeretet, a cselekvő szeretet felszabadít, és erre a felszabadításra szükségünk van naponta. De miként szabadít fel a cselekvő szeretet? Azzal, hogy kinyújtom a kezem, átlépek egy határt, elindulok a másik felé, s ekkor történik valami.

Ismerős vicc: valaki a szomszédjától akar egy kalapácsot kölcsönkérni, de mielőtt elindulna, végiggondolja, hogy az biztosan kifogásokat talál majd, és nem adja oda a kért szerszámot. Elindul a szomszéd lakása felé, s amikor az ajtót nyit, belekiabálja az arcába: fújja fel a kalapácsát... A közismert vicc tanulsága, hogy az embernek nem szabad saját maga útjába állnia. Aki tisztában van magával, az és csak az képes önzetlenül kezet nyújtani, helyesen cselekedve szeretni.

A Jézus által kínált modellben a felebarátot csak annyira kell szeretnünk, mint magunkat - s ez egy teljesíthető, s mint olyan, vállalható megkötés. A keresztyén emberi életnek klasszikusan három viszonyulása van: felfele, befele és kifele. Csak aki önmagával rendben van, az képes a másik emberrel egyenrangú szeretetkapcsolatot kialakítani. Mindehhez azonban szükség van az Istenhez való helyes viszonyulásra is.

2. A szeresd az Urat könnyebben teljesíthető parancsolatnak tűnik. Valóban így van ez? Jézus figyelmeztetése ezzel kapcsolatban az, hogy egy nagyon régi zsidó hitvallást idéz fel Isten lényegével kapcsolatosan. Ez a hitvallás, amelyet bibliaolvasásként hallottunk is, Isten cselekvő szeretetéről beszél. Isten tesz valamit a népéért, nem egy passzív, s mint olyan megközelíthetetlen Isten, hanem Isten léte és szava a TETT. Ez a tett az, amely az embert megszólítja, válaszadásra készíti. Ez a TETT Isten szeretete, amely Jézus Krisztusban; az egyedüli kiválasztottban és egyben az egyedüli elvetettben mutatkozott meg. Isten előbb szeretett minket, mint mi őt, emberi szeretetünk tehát csak válasz erre a cselekvő szeretetre. Isten a maga szeretetéből ad, hogy az embernek lehetősége legyen emberhez méltóan élni.

Jézus és az írástudó is, Isten szeretetének minket átölelve tartó erejét emelik ki. Minden emberi cselekedetet megelőzően Isten szereti a világot, az embert, s ezért érdemes vele járni még akkor is, ha utait nem minden esetben értjük. A történet végén a hallgatóság nem meri Jézust kérdezni, mert igaz emberségén igaz istenségének sajátos tisztaságos fénye sugárzik át. Az egyetlen kiválasztott az egyetlen elvetett is, aki szolgálóként is Úr és Úrként is szolgál tud maradni egyszerre.

Különböző utakon érve ugyan a célhoz, de Jézus és az írástudó meg tudnak egyezni - jó ebben a bonyolult világban erre figyelni.